

Taneční projevy na současných hodových slavnostech ve vztahu k lokální a regionální identitě (na příkladu Brněnska a Slovácka)

Dance Expressions at Contemporary Kermesse Festivals in Relation to Local and Regional Identity (Examples from the Brno and the Slovácko Regions)

Mgr. BcA. Anna Varausová

Ústav evropské etnologie FF MU, Arna Nováka 1, 602 00 Brno,
CZECH REPUBLIC

anna.varausova@phil.muni.cz

ORCID: 0009-0000-7318-3256

Abstract

This study examines the role of regional dances within the repertoire of both dance parties and choreographies performed by youth groups (*chasa*) during contemporary traditional kermesse festivals (*hody*). It investigates their significance as a means of expressing local and regional identity. Utilising participant observation, video documentation, and interviews, the paper compares the function of dance expressions within the established kermesse traditions of the Slovácko region against the context of revived kermesse festivals in the Brno area. In the context of continuity and transformation of ethnocultural traditions, the study presents dance – on both participatory and presentational levels – as a cultural symbol and a dynamic tool for negotiating territorial identity.

Key words

Folk dance - traditional feasts - Southeastern Moravia - local and regional identity - transformations of tradition

Acknowledgement / funding

Terénní výzkum byl finančně podpořen Českou národopisnou společností prostřednictvím Fondu PhDr. Aleny Plessingerové, CSc., a PhDr. Josefa Vařeky, DrSc. Část výzkumu byla zpracována v diplomové práci *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)* obhájené na FF MU Brno v lednu 2025.

Úvod

Lidový tanec coby součást širších folklorních projevů představuje významný prostředek vyjadřování lokální a regionální identity. Taneční repertoár i způsob provedení tanců odráží místní kulturní tradici, sociální vazby i sdílené hodnoty dané komunity. V prostředí jihovýchodní Moravy, která bývá vnímána jako folklorně živá oblast, je (lidový) tanec nedílnou součástí společenských událostí a kulturního života. Mentálnímu obrazu tradiční a folklorně živé Moravy odpovídá zejména oblast Slovácka, ovšem folklor má své důležité místo například i v rámci kulturního dění města Brna a širší oblasti Brněnska, kde se etnokulturní tradice vyvíjely odlišně.

Jedním z nejvýraznějších příkladů takových tradic jsou hodové slavnosti. Ať už jsou pořádány kontinuálně, nebo jde o obnovenou či vytvořenou tradici, představují hody živý kulturní fenomén, v němž se snoubí tradiční vlivy s moderními. Na příkladu hodů jako specifické taneční příležitosti lze dobře sledovat, jak je prostřednictvím tanečních projevů vyjadřována identita ve vztahu k dané lokalitě. Tuto vazbu má smysl sledovat jak ve vztahu k obci, o jejíž výroční slavnost se jedná a kterou hody jako takové reprezentují, tak v souvislosti s regionem, ve kterém se lokalita nachází a ke kterému náleží. Přes silné modernizační a globalizační vlivy (anebo možná právě v reakci na vymezení vůči nim) si totiž současné projevy folklorní povahy stále zachovávají svůj regionální charakter, jenž vychází z procesu etnografické rajonizace¹ a zažitého vymezení etnografických regionů.

Cílem studie je analyzovat taneční projevy v rámci současných hodových slavností a zkoumat jejich vztah k vyjadřování lokální a regionální identity. Text vychází z terénního výzkumu zaměřeného na hodové zábavy ve čtyřech lokalitách – dvou na Brněnsku (Moravské Knínice, Brno-Medlánky) a dvou na Slovácku (Kyjov, Uherské Hradiště-Mařatice).² Na základě zúčastněného pozorování a videodokumentace³ byla sledována struktura tanečního repertoáru, tedy jaké tance se v jednotlivých lokalitách vyskytují, ale také jakým způsobem a v jakém kontextu jsou prováděny, jaké naplňují funkce. Účelem dodatečných polostrukturovaných rozhovorů s aktéry hodů⁴ pak bylo pochopit, nakolik tanec

1 Srov. DRÁPALA, Daniel – PAVLICOVÁ, Martina: Etnografická rajonizace: úvahy nad jejím historickým vývojem a smyslem současné existence. *Národopisná revue* 24, 2014, č. 3, s. 171–188.

2 Pro účely výzkumu byly v rámci Brněnska vybrány lokality zastupující městskou část i samostatnou obec, z oblastí Slovácka pak dvě města, jež lze chápat jako pomyslná centra moravského folkloru.

3 Pozorování bylo realizováno vždy v termínu konání hodů, a to hlavně na sobotní hodové zábavě, kde byla předpokládána největší koncentrace tanečních projevů. Hody se ve sledovaných lokalitách konaly v rozmezí od července do listopadu 2023, konkrétní data jsou uvedena dále v textu. Pořízená dokumentace sloužila především ke zpětné analýze zachycených projevů.

4 Pro účely studie byly analyzovány čtyři rozhovory s jedním, v jednom případě se dvěma zástupci hodů v dané lokalitě, v té době aktivními členy chasy. Rozhovory o délce 1–2 hodin byly realizovány v období od listopadu 2023 do ledna 2024.

na hodech reflektuje lokální a regionální taneční tradici a zda se tak děje přirozeně, spontánně, nebo jde o vědomý a cílený proces. Zároveň byl zkoumán osobní vztah jednotlivců k různým tancům ve snaze odpovědět na otázku, zda a jak se mohou lidé skrze tanec identifikovat s oblastí, kde žijí. V této souvislosti byla věnována pozornost především konkrétním tancům, které vychází z nejstarších vývojových vrstev lidového tance a které jsou vnímány jako charakteristické pro jednotlivé etnografické regiony. Takové tance můžeme souhrnně označit za tance *regionální*.⁵

Komparativní perspektiva umožňuje zachytit rozdílné přístupy k práci s folklorním materiálem, jež odráží odlišná východiska obou regionů. Zatímco ve slováckých lokalitách taneční projevy vychází z dlouhodobě formované a ukotvené lokální tradice, v prostředí Brněnska odhalujeme dynamické inovační procesy. Studie nemá ambice podat vyčerpávající přehled dané problematiky, ale prostřednictvím vybraných příkladů naznačuje možnosti, jak lze taneční projevy na hodech chápat jako prostředek vyjadřování lokální a regionální identity.

Koncept identity ve vztahu k tanci

Identita představuje obsáhlý pojem užívaný v laické i odborné debatě nejen na poli společenských věd. Ve vědeckém diskurzu se začal výrazně rozšiřovat od druhé poloviny 20. století,⁶ od té doby se opakovaně objevuje jako klíčové téma především v sociálních a kulturních vědách. Tento „boom přístupů ke konceptu identity“⁷ vedl k postupnému rozpadu jeho pojetí na dílčí teoretické perspektivy jednotlivých oborů, což přineslo také rostoucí kritiku. Koncept identity začal být zpochybňován pro svoji vágnost a mnohoznačnost, jeho kritici jej doporučují nahradit jinými pojmy a „jemnějšími nástroji pro společenskovědní analýzu“.⁸

Socioložka Kateřina Holubová zpřehledňuje debatu o vývoji konceptu identity na poli sociologické teorie vztažením ke dvěma základním sociologickým dilematům, kolem nichž se jednotlivé přístupy k identitě formují. Prvním z nich je otázka statické či dynamické podstaty identity, druhým pak důraz na její individuální nebo skupinový rozměr.⁹ Z hlediska prvního se jedná o rozdělení na esencialistické přístupy, které vychází z původního významu pojmu identity jako

5 Pojem *regionální tance* je v tomto významu dále v textu používán bez kurzivy.

6 HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie. *AUC Philosophica et Historica* 2016, č. 2, s. 33; PALEČEK, Martin: Identita – podivný pojem. *AntropoWebzin* 2008, č. 1, s. 62.

7 HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie, c. d., s. 33.

8 PALEČEK, Martin: Identita – podivný pojem, c. d., s. 69. Mezi navrhované alternativní koncepty patří např. „identifikace a kategorizace, sebezporozumění a sociální lokace či shodnost, propojenost a skupinovitost.“ HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie, c. d., s. 33. Srov. KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice – proměny – identita: lidový oděv a tanec na Valašsku jako zdroje inspirace*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 185.

9 HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie, c. d., s. 33.

něčeho stálého a v čase neměnného, a konstruktivistické přístupy, jež chápou identity jako plurální, sociálně konstruované, proměnlivé, mnohvrstevné, kontextové, jako důsledek mezilidských interakcí.¹⁰ Tyto perspektivy bývají někdy označovány také jako „silné“ a „slabé“ pojetí identity. V současnosti v sociálních a kulturních vědách, tedy i v etnologii, převládá přístup konstruktivistický, který však bývá kritizován pro ztrátu analytické uchopitelnosti: „*Tato dnes převládající optika umožnila nahlížet identitu jako konstruovanou, proměnlivou, roztržitěnou, nestabilní a multiplicitní, čímž způsobila, že termín ztratil svůj analytický přínos: „Jestliže je identita všude, není nikde. (...)“*“¹¹

Na kritické zatížení konceptu identity reaguje Floya Anthias podobnou argumentací, jakou použil Paul Gilroy ve vztahu k pojmu rasy, totiž že bychom se studiu identity měli věnovat už proto, jak moc se jeho podstata a význam propasaly do našeho každodenního života, běžně užívaného slovníku a s tím i představ o našem sociálním světě.¹² Právě tato skutečnost je podle ní důvodem, proč se konceptu identity nelze vyhýbat, je spíše potřeba s ním pracovat kriticky a usměrňovat jeho pojetí, než jej nutně nahrazovat jinými pojmy. Zároveň však Anthias v této souvislosti rozvíjí pojem *belonging*, který můžeme vyložit jako pocit sounáležitosti nebo vědomí příslušnosti. Jeho přednost vnímá v možnosti přesnějšího vyjádření „náležení“ člověka ke konkrétním sociálním a prostorovým kontextům, fyzicky i symbolicky. Při jeho rozboru klade důraz také na emocionalitu a subjektivní rozměr pociťované sounáležitosti.¹³

Tím se částečně vztahuje ke druhému výše nastíněnému sociologickému dilematu odrážejícímu se ve vývoji konceptu identity, totiž k napětí mezi jejím individuálním a kolektivním rozměrem. To se zde projevuje jak ve vztahu k „nosiči“ identity, tedy zda je nazírána z pohledu jednotlivce nebo skupiny, ale také v souvislosti s procesem jejího utváření, tedy jestli se jedná o identitu objektivizovanou, připsanou druhými, nebo subjektivně pociťovanou, o situačně podmíněný proces prožívání jedince.¹⁴

10 Tamtéž, s. 34; Srov. KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice – proměny – identita*, c. d., s. 187; JANEČEK, Petr (ed.): *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011, s. 120; LOZOVIUK, Petr: Etnická indiference a její reflexe v etnologii. In: Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek (eds.): *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 163–166; STAVĚLOVÁ, Daniela: *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: doudlebská masopustní koleda: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR ve spolupráci se Sdružením pro dětskou taneční tvořivost, 2008, s. 33.

11 HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie, c. d., s. 34–35.

12 ANTHIAS, Floya: Identity and Belonging: Conceptualizations and Reframings through a Translocational Lens. In: Davis, Kathy – Ghorashi, Halleh – Smets, Peer (eds.): *Contested Belonging: Spaces, Practices, Biographies*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 2018, s. 137–160.

13 Tamtéž.

14 Srov. HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie, c. d., s. 35–37.

Právě určitá proměnlivost identit v závislosti na různých situacích a kontextech je charakteristickým rysem konstruktivistického pojetí konceptu identity. V této souvislosti se využívá také spojení *vyjednávání identity*,¹⁵ které klade důraz na dynamiku a oboustrannost procesu jejího vyjadřování.¹⁶ Thomas Hylland Eriksen upozorňuje na to, že takové vyjednávání, respektive identita jako taková, nabývá na významu především v momentech konfliktu, kdy vzniká potřeba sebeurčení a vymezení vůči druhým.¹⁷ Hovoří o zvyrazňování vzájemných hranic a důrazu na jejich udržování v důsledku tlaku a pocitu ohrožení,¹⁸ zároveň podotýká, že ke skutečné sociální interakci mezi odlišnými skupinami může docházet pouze za předpokladu vzájemného uznání svébytnosti jednotlivých stran.¹⁹

Hodové slavnosti představují specifickou příležitost ke sledování procesů vyjednávání jednotlivých aspektů identity i ke zkoumání sociální interakce na různých úrovních.²⁰ Nabízí tak vhodný terén nejen pro zkoumání identity teritoriální, jež sleduje vztah člověka k prostředí, ve kterém žije, ale přeneseně také pro reflexi významu tradic v současné společnosti. Eriksen popisuje psychologickou funkci etnických identit, které mohou sloužit jako zdroj pocitu bezpečí a ujištění, „*kteřé jedince ubezpečuje o jeho kontinuitě s minulostí, což může být významným zdrojem sebeúcty a osobní autenticity v moderním světě.*“²¹ Tato slova můžeme obdobně vztáhnout i k významu etnokulturních tradic, jež mohou v současném kontextu plnit srovnatelnou funkci.

Podobně o pocitu kontinuity a sounáležitosti hovoří etnoložka Eva Kuminková v kontextu lidového oděvu a tance jako určitého symbolu a reprezentativního rysu sdílené identity.²² Jako „*jeden ze základních identifikačních prvků společenství*“ označuje *kulturní dědictví*,²³ zároveň upozorňuje na to, že nejde o faktor jediný a že bychom v tomto ohledu neměli roli tradiční lidové kultury příliš přeceňovat.²⁴ Americký folklorista Alan Dundes zkoumá *folklor* jako jeden „*z hlavních*

15 Anglicky *negotiating identity* nebo *identity negotiation*. Srov. např. GRAU, Andrée: *South Asian Dance in Britain: Negotiating Cultural Identity through Dance*. Leverhulme Research Grant F/569/D. London: Roehampton University of Surrey, 1999–2001; ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, s. 63–65.

16 Tamtéž; LOZOVIUK, Petr: Etnická indiference a její reflexe v etnologii, c. d., s. 163–166; KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice – proměny – identita*, c. d., s. 187.

17 ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*, c. d., s. 118–121.

18 Tamtéž, s. 118.

19 Tamtéž, s. 59.

20 Vzhledem k sociální a kulturní různorodosti účastníků hodových slavností je spektrum aspektů identity, které by bylo možné a užitečné blíže prozkoumat, podstatně širší. V rámci této události je identita vyjadřována nejen ve vztahu mezi zástupci různých lokalit, ale také mezi osobami různého pohlaví, věku, zájmových a sociálních skupin.

21 ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*, c. d., s. 119.

22 KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice – proměny – identita*, c. d., s. 185.

23 Tamtéž, s. 188.

24 Tamtéž, s. 192.

prostředků, pomocí kterého jedinec i skupina objevují nebo utvářejí svou identitu."²⁵ Etnomuzikolog Thomas Turino pak za pilíře identity označuje performativní umění a výrazové kulturní praktiky, zvláště pak hudbu a tanec. Zdůrazňuje jejich roli při formování a vyjadřování kolektivních identit, kterou sleduje jak v rovině prezentační, kdy jsou kulturní formou veřejně prezentovány nejhlubší prožitky a hodnoty, jež činí skupinu jedinečnou, tak na úrovni participace, která jedincům umožňuje zakoušet pocit sounáležitosti a být součástí kolektivu prostřednictvím sdílené kulturní praxe.²⁶

Navazuje tak na etnochoreologické kategorie participativního a prezentačního tance, které formuloval Andriy Nahachewsky²⁷ a jež se staly pomocným analytickým nástrojem i pro tuto studii. Toto pojetí umožňuje sledovat tanec na hodech ve dvou funkčně a významově odlišných rovinách, což pomáhá uchopit jeho roli ve vztahu k vyjadřování a formování teritoriální identity.

Obr. 1. Tanec se starostou během nedělního průvodu. Moravské Knínice. Archiv spolku Kyničan. Foto Z. Zálešák, 2023.

Tanec v rámci hodových slavností

Hody představují výroční slavnost obce, která se historicky váže k výročí posvěcení kostela nebo termínu svátku světce, jemuž je kostel zasvěcen.²⁸ Mezi námi

25 DUNDES, Alan: Defining Identity through Folklore (Abstract). *Journal of Folklore Research* 21, 1984, č. 2-3, s. 151.

26 TURINO, Thomas: *Music as Social Life. The Politics of Participation*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2008, s. 2.

27 NAHACHEWSKY, Andriy: Participatory and Presentational Dance as Ethnochoreological Categories. *Dance Research Journal* 27, 1995, č. 1, s. 1-15; Srov. ČEVELA, Jiří: Typy herních příležitostí cimbálových muzik na Slovácku. *Česky lid* 112, 2025, č. 4, s. 448. <https://doi.org/10.21104/CL.2025.4.03>

28 VEČERKOVÁ, Eva: *Posvícení a hody v Čechách a na Moravě*. Praha: Vyšehrad, 2023, s. 11. Někde se tato souvislost nezachovala, zvláště u obnovených hodů se jejich termín určoval i na základě čistě pragmatických důvodů. Srov. DRÁSTIL, Petr: *Obnovené hody v obcích Domašov, Hvozdec a Javůrek*. Bakalářská

zkoumanými lokalitami se setkáváme s různě stanoveným termínem hodových slavností. V Moravských Knínicích se hody skutečně vztahují ke svátku místní patronky, svaté Markéty,²⁹ v Kyjově se hody tradičně slaví kolem svátku sv. Martina, patrona původního kyjovského kostela, který zde však již nestojí.³⁰ Brněnské Medlánky vlastní kostel nemají, jsou příkladem rozšířených svatováclavských hodů slavených na konci září,³¹ Mařatice zase zastupují hody císařské slavené v polovině října.³²

Ve všech zkoumaných lokalitách se hody slaví o víkendu, zpravidla od pátku do neděle. Za hlavní bod programu, jehož se účastní nejvíce lidí a ve kterém se zároveň koncentruje nejvíce projevů tanečnosti, můžeme považovat hlavní večerní zábavu, za kterou je většinou považována zábava sobotní. Jejím hlavním účelem je společné pobavení se v rámci společenství chasy, místních i přespolních návštěvníků za doprovodu hudby a tance. Jádro večera tvoří volná taneční zábava, kdy hraje hudba a každý se může podle chuti zapojit. Dle místních zvyklostí je záramována a prokládána dalšími vstupy. Mezi ty patří nástup chasy,³³ uvítání a oficiální zahájení večera,³⁴ různé formy nacvičených tanečních vystoupení chasy, ale také specifických formátů zapojujících do tance návštěvníky,³⁵ případně i společný odchod chasy spojený s formálním ukončením zábavy.

diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2022, s. 39, 52 a 64.

- 29 Markéta má svátek 13. července, v roce 2023 byly hody slaveny 14.–16. července.
- 30 Kostel sv. Martina byl v Kyjově postaven ve 12. století, do 18. století sloužil jako farní kostel, než jej nahradil klášterní kostel v centru města (současný kostel Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje). Opuštěný chrám vyhořel a na jeho základech byla začátkem 19. století vystavena kaple sv. Josefa. Odkaz sv. Martina je stále živý, byl mu zasvěcen boční oltář v současném farním kostele, je připomínán zejména díky hodovým slavnostem. Kostel sv. Martina a město Kyjov – Území s archeologickými nálezy. *Státní archeologický seznam ČR*. Dostupné z: <https://isad.npu.cz/kostel-sv-martina-a-mesto-kyjov-31289> (cit. 12. 10. 2025); Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje. *Noc kostelů*. Dostupné z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/1222/> (cit. 12. 10. 2025). Martin má svátek 11. listopadu, v roce 2023 byly hody slaveny 10.–12. listopadu.
- 31 Svátek sv. Václava připadá na 28. září, v roce 2023 byly hody v Medláncích slaveny v termínu 22.–24. září.
- 32 Tzv. císařské hody označují jednotný termín slavení posvícení zavedený císařem Josefem II. v roce 1787, který byl stanoven na třetí neděli v říjnu. Dle jednoho z výkladů byl termín stanoven blízko svátku sv. Terezie (z Ávil), který připadá na 15. října, proto se jim někdy říká také hody tereziánské, asi rozšířenější je však označení hodů jako *havelské* podle svátku sv. Havla (16. října). VEČERKOVÁ, Eva: *Posvícení a hody v Čechách a na Moravě*, c. d., s. 15–16. V roce 2023 byly hody v Mařaticích slaveny 13.–15. října.
- 33 V mnoha lokalitách Brněnska se nástup chasy rozvinul do samostatné choreografické formy. VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2025, s. 105.
- 34 Součástí proslovů může být předání či vyvěšení dřívě předaného hodového práva, které je symbolem stárků nebo hodů jako takových; vyjadřuje povolení starosty ke konání hodové zábavy. Srov. VEČERKOVÁ, Eva: *Posvícení a hody v Čechách a na Moravě*, c. d., s. 133–136.
- 35 Tím jsou myšleny rozličné formy vyvinuté ze zvyku zavádění dívek k splátce, který později nahradilo vybírání vstupného. Taneční forma se zaváděním a vybíráním peněz se na mnoha místech zachovala a vybrané prostředky i dnes činí důležitý zdroj na nezbytné výdaje chasy. Na Kyjovsku se setkáme se *zatahováním* či *zaváděním k věnci*, na Uherskohradištsku s *voděním pod právo*, na Brněnsku se zaužívalo označení *soló*

Hodová zábava se koná s ohledem na roční dobu ve vnitřních prostorách, zpravidla v místním společenském sále (kulturní dům – Kyjov, Mařatice; sokolovna či orlovna – Moravské Knínice), nebo venku, v uzpůsobeném areálu, který bývá v případě brněnských lokalit označen vztyčenou *májí* (např. areál zámeckého parku v Medláncích). Místo konání zábavy do jisté míry určuje fyzické možnosti, kapacitu, ale také celkovou atmosféru této společenské a taneční události. Taneční projevy jsou přirozenou součástí i dalších hodových zábav, jež mají zpravidla komornější charakter,³⁶ v menší míře jsou pak přítomny i v dalších, více formálních či obřadních částech hodů, jako je průvod, vyzvedávání stárek nebo předávání hodového práva.

Taneční repertoár hodové zábavy

Skladbu a podobu tanečních projevů, se kterými se na hodech můžeme setkat, do velké míry určuje hudební doprovod. Repertoár daného hudebního uskupení většinou definuje repertoár taneční. Někdy si mohou sami tanečníci určit, co se bude hrát a tančit tím, že si „poručí“ píseň a s ní i příslušný tanec. V takovém případě se však očekává, že jedinec daný tanec i písně s ním spojené zná, umí interpretovat, a kromě toho jeho projev bude natolik přesvědčivý, aby se k němu kapela přidala.

Ve všech lokalitách byla sledována primárně hlavní sobotní zábava, kde měla vždy dominantní pozici dechová hudba, doplněna byla cimbálovou muzikou³⁷ nebo reprodukovanou hudbou.³⁸ Repertoár dechových hudeb pro taneční zábavu sestává především z dvoudobých polkových a třídobých valčíkových písní,³⁹ vytváří tak hudební podklad pro dva základní hodové tance – polku a valčík⁴⁰ –

(hody), při kterém výměnou za finanční příspěvek tančící obdrží kromě pohárku vína i drobnou věcnou upomínku (tzv. *sóličko*). Tamtéž, s. 175–192; VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 57–58. V Medláncích taneční forma s vybíráním peněz absentuje, místo toho jsou zde návštěvníci během večer vyzváni k účasti na taneční hře Doudlebská polka.

36 V Kyjově se jedná o páteční „rozmarýnkovou“ zábavu s cimbálovou muzikou, podobně je páteční večer vyhrazen cimbálové muzice i v Medláncích. V Mařaticích se v komornější atmosféře mařatického kulturního domu chasa setkává v pátek při tzv. „zapalování hodů“, které zahajuje hodový víkend, i při nedělní zábavě, kdy jsou hody ukončeny. V Moravských Knínicích je interní význam nedělní zábavy podpořen i humorným scénickým překvapením, jež si chasa každoročně připravuje jako odměnu pro hlavní pár stárků.

37 Cimbálová muzika buď hrála v samostatném prostoru (Kyjov, Moravské Knínice), nebo se v pravidelných intervalech střídala (Mařatice, v předchozích letech však také uplatňovali model dvou paralelních scén).

38 Reprodukována hudba do jisté míry suplovala přítomnost cimbálové muziky na sobotní zábavě v Medláncích, připravený playlist zahrnoval převážně nahrávky lidových písní české produkce, ale také moderní repertoár.

39 Podrobně současnou podobu i historický vývoj dechové hudby na slováckém venkově, včetně jejího repertoáru, zpracovává např. TURČANOVÁ, Barbora: *Od ľudovej piesne k popmusic: moravská dychová hudba ako predmet výskumu premien hudobného vkusu*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2024.

40 Polka i valčík jsou párové společenské tance, které se v průběhu 19. století rozšířily takřka do všech vrstev obyvatelstva českých zemí. V lidových vrstvách se tyto tance na základě místních zvyklostí překrývaly se

kteří alespoň v základní formě ovládá většina stárků i hodových návštěvníků. Způsob hry a výběru písní dechových kapel nedává tanečnickům možnost průběh zábavy nějak ovlivnit, hudba udává taneční události pevný rámec. Výjimku tvoří zejména tance *vrtěná*⁴¹ a *verbuňk*,⁴² které si mohou zástupci místní či přespolní chasy „poručit“ nejčastěji při svém *nástupu* nebo *marši*.⁴³ I tato příležitost je však většinou předem domluvená, často už se nejedná o plně spontánní akt, volba písně však většinou zůstává na tanečnících – zpěvácích. Příležitostně se můžeme setkat také s tím, že dechová kapela doprovází i jiné, regionální tance. Např. v Kyjově se ustálilo předvedení *hlucké sedlcké*⁴⁴ místní chasou na závěr sobotního průvodu před kulturním domem, kdy tanec stejně jako celý průvod doprovází právě dechová kapela.

Co se týče způsobu provedení jednotlivých tanců v rámci zábavy při dechové hudbě, vyskytuje se ve většině případů jejich základní forma. Při polce a valčíku se jedná o základní krok v točení doprava, ojediněle u schopnějších tanečníků, kteří pravděpodobně mají i jistou taneční průpravu, ať už z folklorních souborů, nebo jiných tanečních aktivit, se objevují různé formy podtáček, točení doleva a dalších figur, zřídka i regionální varianty polkového kroku nebo *obkročáku*.⁴⁵ Při *vrtěné* a dalších regionálních tancích bývá dodržována základní struktura

staršími tanečními typy nebo se vyvíjely do specifických regionálních variant. Dodnes patří mezi obecně známé společenské tance, jež se vyučují i v základních tanečních kurzech. Pro jejich rozšíření i obecnou známost nejsou uváděny kurzívou. BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 3. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 770–771 a 1106–1107.

- 41 Tanec původem z Podluží je hojně rozšířen především mezi chasami na Brněnsku, kde do jisté míry zdomácněl. Pravděpodobně v důsledku ustálení *vrtěné* v repertoáru dechových kapel a možná i účasti přespolních návštěvníků z Podluží byl tanec zaznamenán i v Kyjově a v Mařaticích. Názvy regionálních tanců jsou dále v textu uváděny kurzívou.
- 42 *Verbuňk* je mužský tanec skočného charakteru rozšířený v několika regionech země ovlivněných kulturou karpatského oblouku (zejména Česká republika, Slovensko, Maďarsko). *Slovácký verbuňk* je pak specifická forma *verbuňku* rozšířená v oblasti Slovácka, odkud se podobně jako *vrtěná* rozšiřuje dál. V roce 2005 byl *slovácký verbuňk* prohlášen jako Mistrovské dílo ústního a nemateriálního dědictví lidstva, dnes je součástí Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO. Z důvodu přehlednosti následujícího textu je termín (*slovácký*) *verbuňk* nadále uváděn bez kurzívy. *Slovácký verbuňk. Národní ústav lidové kultury*. Dostupné z: <https://www.nul.k.cz/2017/01/22/slovacky-verbunk-2/> (cit. 18. 9. 2024); BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, c. d., s. 1133.
- 43 Během *nástupu* nebo *marše* se po předchozí domluvě s místními, nebo i spontánně v průběhu zábavy představí zástupci přespolní chasy právě prostřednictvím tance, nejčastěji *verbuňku* (doprovázeného *divčími kolečky*). Následně jsou místními formálně uvítáni a dle místních zvyklostí následují v *nástupu* další přespolní, nebo se plynule pokračuje v rozběhnuté zábavě.
- 44 Nářekně také *hucké sedlcké*, tance vztahujícího se k městu Hluk v jiném subregionu Slovácka.
- 45 *Obkročák* je „mladší souhrnný název pro párové tance, pro něž bylo charakteristické obkročování dvojice, která se přešlapem z nohy na nohu otáčela kolem společné osy a zároveň postupovala po obvodu kruhu“. Obvykle doplňuje krok polkový, vyznačuje se prudkým točením kolem osy páru. BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, c. d., s. 653.

Obr. 2. Páteční „rozmarýnková“ beseda u cimbálu. Kyjov, 2024. Archiv Slováckého souboru Kyjov.

tanců.⁴⁶ Verbuňk bývá tančen hromadně, velice často bývá doprovázen specifickou formou *dívčích koleček*, která mužský tanec doprovází.⁴⁷

Zábava při cimbálové muzice již přináší různorodější taneční projevy, a to jak ve smyslu bohatějšího repertoáru, tak rozmanitějších forem a figur. Podobně jako u dechových kapel tvoří pomyslnou osu taneční zábavy obecně rozšířené polky a valčíky, mnohem více jsou však zařazovány regionální tance. Jejich výběr je určován především danou lokalitou, tedy místní taneční tradicí, ale také aktuální situací a impulsy jednotlivých aktérů. Obvykle se tak v Kyjově objevuje nejvíce *kyjovská skočná* (včetně lokálních variant – *boršovská*, *něčická*), nebo *slovenská z Milotic*, příležitostně pak tance z přilehlých částí Slovácka jako *strážnické danaje* nebo *horňácká sedlácká*. V Mařaticích se setkáváme převážně s tanci z Uherskohradištska, různými variantami tance *sedlcká* obecně

46 V případě slováckých tanců zpravidla jedna sloka zpěvu a jedna tance.

47 VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 103–104; VRTALOVÁ, Jarmila: Ženské taneční projevy při verbuňku. *Národopisná revue* 20, 2010, č. 4, s. 290–291.

označovány jako *bílovské*, *boršické* nebo *hlucké*,⁴⁸ ale také z přilehlých oblastí (např. *straňanské* ze Strání).

Na Brněnsku je problematika výskytu regionálních tanců poněkud komplikovanější. Brněnsko má svůj vlastní folklor, zapsané a dochované písně a tance, které však v mnoha lokalitách dnes nejsou tolik rozšířené a známé jako třeba písně a tance slovácké. Rozšíření slováckého folkloru souvisí se širším kulturně-historickým kontextem vrcholícího národního hnutí, procesů industrializace, urbanizace a pracovní migrace zejména na přelomu 19. a 20. století.⁴⁹ Obyvatelé zemědělského venkova se stěhovali za prací do větších měst a přinášeli si s sebou i svůj kulturní odkaz, který mnohdy rozvíjeli prostřednictvím spolkové činnosti např. ve Slováckých krúžcích. Také v důsledku rychle se rozvíjejícího folklorního hnutí byly některé kulturní prvky geograficky blízkého, folklorně živého Slovácka přejímány a adaptovány v prostředí, kde podrobnější doklady o místní lidové kultuře scházely. Na přelomu 20. a 21. století se pak promítly i v rámci širšího fenoménu obnovování hodové tradice na Brněnsku. Tímto způsobem je v prostředí brněnských hodů hojně rozšířen např. kyjovský kroj,⁵⁰ v rovině tance se jedná třeba o adaptaci slováckého verbuňku, postupně utváření jeho svébytné brněnské varianty,⁵¹ nebo o rozšíření tance *vrtěná* z Podluží.

Tradice folkloru Brněnska je udržována převážně ve folklorních souborech a skupinách, které se na tuto oblast cíleně zaměřují, čím dál více se však propojuje právě s činností chas a pořádáním hodů. V souvislosti s obnovou brněnských krojů se totiž do prostředí hodových slavností v Brně a okolí postupně vrací také folklorní repertoár Brněnska. Většinou jsou tyto projevy zařazovány nejprve jako vystoupení chasy nebo krojovaných dětí, v některých lokalitách můžeme pozorovat, jak se jednotlivé písně i taneční kroky postupným procesem osvojení těchto prvků přesouvají z roviny prezentační do roviny participační a stávají se součástí volné zábavy.⁵²

Rozšířeným a živým projevem z taneční tradice Brněnska, který byl zaznamenán v obou lokalitách této oblasti, jsou (*brněnská*) *kola*. Jedná se o jednoduchou zpěvně taneční formu, v základní podobě o chůzi po kruhu v rytmu

48 Jedná se o varianty tance *sedlcká/sedlácká* z Bílovic, Boršic u Blatnice a Hluku. Mezi aktéry hodů a tanečnický se tance skutečně většinou označují pouze přívlastkem určujícím místo původu tance.

49 Srov. KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice - proměny - identita*, c. d., s. 6 a 9.

50 KRÍŽOVÁ, Alena: Obnova krojů v brněnských městských částech. *Národopisný věstník* XLI (83), 2024, č. 2, s. 24–25. <https://doi.org/10.59618/NV.2024.2.02>; DRASTIL, Petr: Oděv jako způsob vyjádření identity: příklad kyjovského kroje v aglomeraci města Brna. *Český lid* 112, 2025, č. 4, s. 417–442. <https://doi.org/10.21104/CL.2025.4.02>

51 VRTALOVÁ, Jarmila: Význam rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínících na Brněnsku. *Národopisná revue* 21, 2011, č. 4, s. 293–297; TETUROVÁ, Jarmila: Verbuňk v Žatčanech na Brněnsku v současném kulturně-společenském kontextu. *Národopisná revue* 22, 2012, č. 4, s. 275–279.

52 Srov. VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 42.

zpívaných písní.⁵³ *Kola* se tančí většinou bez hudebního doprovodu, proto se během tanečních zábav objevují zejména o přestávkách kapely. Jiné brněnské tance se v námi sledovaných lokalitách Brněnska vyskytovaly spíše ojediněle, většinou jako připravené vystoupení chasy. V rámci volné taneční zábavy u cimbalové muziky⁵⁴ byly zaznamenány především tance slovácké.⁵⁵

Regionální identita vyjádřená tancem

Pojmenování jednotlivých tanců často přímo odkazuje na jejich původ nebo místo výskytu, čímž se stává výrazným indikátorem regionální identity. S takto jasnou spojitostí se v rámci našeho výzkumu setkáváme především v lokalitách Slovácka. Slovácké tance svým názvem zpravidla odkazují na konkrétní obec, zároveň jsou však pevně ukotveny jako součást folkloru dané podoblasti celého regionu. V prostředí Brněnska je situace odlišná. Na příkladu Moravských Kníníc můžeme sledovat, jak se v kontextu obnovených hodů vyvíjela regionální identita zejména ve vztahu s paralelně se formující samostatnou brněnskou variantou slováckého verbuňku.

Z výpovědi respondentů vidíme, že se skutečně prostřednictvím konkrétního tance vztahují k místu svého původu. U respondenta z Mařatic tuto funkci naplňuje především tanec *bílovská sedlcká*, který vedle několika dalších tanců z proveniencí Čech i Slovenska uvádí jako svůj oblíbený tanec se slovy: „*Já mám rád bílovské. To je takové romantické, do toho si člověk i zablzne, na tak jednoduchý tanec tam je dost prostoru pro kreativitu, co se týče změn držení [...] To je to moje doma, to je ten můj komfort.*“⁵⁶ Přes svůj široký záběr a znalost nejen lidových tanců, které má rád pro jejich dynamičnost a živost, popisuje přednosti tohoto spíše pomalého tance charakteristického pro oblast Uherskohradištska. Hovoří o něm s pocitem něčeho komfortního, známého, bezpečného, ale i krásného, vnitřně se s ním ztotožňuje: „*Jo, kdybych měl říct, co je to moje, tak to jsou ty bílovské, určitě.*“⁵⁷

Tento příklad dobře ilustruje pojetí sounáležitosti (*belonging*) jako subjektivně prožívaného vztahu k místu, který je zakotven nejen v symbolické rovině, ale také v tělesné zkušenosti a emocionálním prožitku. Ukazuje, že tanec funguje jako prostředek, skrze nějž může být zakoušen pocit „domova“, kontinuity a osobního ukotvení v konkrétním prostoru. Popisované emoce respondenta

53 BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, c. d., s. 384.

54 V případě Medlánek i na reprodukovanou hudbu nahrávek cimbalových muzik.

55 Konkrétně byly zaznamenány tance *kyjovská skočná*, *hornácká sedlácká*, *boršické a hlucké sedlcké*. Respondent z Medlánek tyto tance souhrnně označil jako „*folklorní pop*“, ve smyslu rozšířenosti a popularity těchto tanců. Respondent A (nar. 1999); výzkum 10. 1. 2024.

56 Respondent B (nar. 2001); výzkum 10. 12. 2023.

57 Tamtéž.

Obr. 3. Bílovské sedlcké jako součást vystoupení chasy, tzv. mařackých tanečků. Uherské Hradiště-Mařatice. Foto A. Varausová, 2023.

spojené s tancem *bílovské* svědčí o tom, že právě skrze taneční praxi dochází k jeho individuálnímu ztotožnění s místem a regionem, jež je prožíváno jako samozřejmé, intimní a vnitřně „vlastní“.

Respondentka z Kyjova se ve své výpovědi o *kyjovské skočné* vymezuje jak vůči ostatním členům jejího společenství, tak vůči sousedním obcím: „Protože jsme v Kyjově, tak se tančí *kyjovská skočná*. [...] Musím říct, že někteří jsou ti hrdí [na *kyjovskou skočnou*], ale já ne, já to tak asi nevnímám. Jako su ráda, že máme skočnou, že třeba ve Bzenci, tam si hrají, že jsou někdo, ale přitom nemají žádný svůj tanec. To samé ve Vracově, tam taky prostě nemají úplně přesně jejich tanec, taky to mají převzaté. Takže ano, když se tančí *skočná*, tak, vím, že je od nás a su za to ráda.“⁵⁸

I když se respondentka explicitně neřadí mezi hrdé propagátory *kyjovského* tance ani regionu, její výpověď ukazuje, že *kyjovská skočná* pro ni přesto funguje jako významný symbol místní kulturní identity. Tanec zde umožňuje vyjadřovat příslušnost nejen vědomým jednáním a deklarativním ztotožněním, ale i skrze samotné vědomí jeho významu pro odlišení od okolních lokalit. Identifikace s tancem se v tomto případě neodehrává primárně na rovině emocionálního prožitku, ale spíše v rovině implicitního uznání jeho významu pro dané místo. Míra a způsob tohoto ztotožnění se ukazují jako individuální a podmíněné širším sociálním a kulturním zázemím jedince. Zároveň jde o příklad procesu

⁵⁸ Respondentka C (nar. 2003); výzkum 22. 11. 2023.

vyjednávání identity prostřednictvím kontrastu a vymezování vůči „druhým“, jak jej popisuje Eriksen.⁵⁹ Identita je zde artikulována nejen pozitivně, ale i negativně ve smyslu vymezení vůči sousedním obcím.

Zatímco na Slovácku je vztah k tanci ukotven v dlouhodobě formované tradici, v prostředí Brněnska sledujeme spíše dynamický proces postupného hledání a cíleného utváření místní „folklorní“ identity. Ten se projevuje nejen ve vztahu k tanečnímu folkloru, ale souvisí s širším kontextem obnovování hodů, rekonstrukcí brněnských krojů a celkové renesance folklorního odkazu Brněnska. Na příkladu rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínicích můžeme pozorovat, jak inspirace slováckými kulturními prvky postupně vedla k jejich adaptaci a nasměrovala další vývoj širšího kulturního dění v této obci.

V Moravských Knínicích začaly výrazné proměny pojetí hodové tradice v 90. letech 20. století. Hody se tu konaly i předtím, ovšem měly velice obecnou podobu a nevykazovaly příliš velkou společenskou a kulturní relevanci, jak ilustruje výpověď respondentky: *„Tady ty hody byly, ale byly v takovém trochu posledním stádiu rozkladu, už na ně prakticky skoro nikdo nechodil. Na úřadě byla historicky nějaká hromada kyjovských krojů, který na sebe [stárci] nějak navlíkli, [...] prošli se po dědině tam a zpátky, to byl jako průvod, u toho teda asi nějaký juchali, zpívali a asi docela pili. A pak byla večer zábava s dechovkou, ale vlastně skoro ne hodová, prostě jenom hrála dechovka a někdo si přišel zatancovat.“*⁶⁰

Jako jeden ze zásadních impulsů k zavedení řady změn, které knínickým hodům vtiskly novou tvář, označuje zkušenost tehdejší mládeže s hodovými slavnostmi v Lanžhotě. *„Jeli na ty hody a nestačili valit voči, co se to tam všechno dělo, jak ty hody vypadaly, jak to celý probíhalo. No a vlastně na to konto se rozhodli, že prostě tady by ty hody taky měly vypadat hezčejc. [...] Oni nevěděli tehdy o tom, co se na Brněnsku tancovalo nebo netancovalo, protože v tu dobu už tady z Brněnska neexistovalo prakticky vůbec nic, jako z nějakých historických pramenů a tak. Takže bych řekla, že úplně prapůvod toho, proč vlastně se tady v Knínicích vždycky tak moc verbovalo,⁶¹ a proč se tam holky někdy motaly,⁶² tak bylo prostě to, že to odkoukali v Lanžhotě na hodech,⁶³ vysvětluje svůj pohled na původ některých tanečních projevů, které jsou dodnes nejen v rámci hodů velice živé a který odpovídá odbornému diskurzu.⁶⁴*

59 ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*, c. d., s. 118–121.

60 Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023.

61 Verbovat ve významu tančit verbuňk.

62 Jedná se o referenci na *dívčí kolečka* tančená při verbuňku.

63 Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023.

64 Srov. VRTALOVÁ, Jarmila: Význam rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínicích na Brněnsku, c. d., s. 293–294; JELÍNKOVÁ, Zdenka: *Lidový tanec na Brněnsku v zrcadle dobových dokumentů*. Brno: Kulturní a informační centrum města Brna, 1992.

Právě verbuňk můžeme označit za jeden z klíčových tanečních projevů, skrze který se obyvatelé Moravských Knínic identifikují s oblastí Brněnska. Od roku 2013 se tu každoročně koná regionální kolo *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* a místní *verbiří*⁶⁵ se pravidelně umísťují na předních příčkách a postupují tak do předkola soutěže konaného v rámci Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici.⁶⁶ Klíčovými osobnostmi, jež stojí za rozšířením verbuňku, ale i rozvojem folklorního dění v Moravských Knínicích obecně, jsou historicky Leoš Helán (1977–2001), hlavní představitel generace stárků, která obnovovala hody v 90. letech,⁶⁷ a v současnosti především Martin Kšica (nar. 1983). Ten se sám soutěže verbiří několikrát zúčastnil,⁶⁸ kromě toho, že inicioval pořádání brněnského regionálního kola soutěže ve verbuňku, založil v Moravských Knínicích nejprve mužský sbor a posléze i cimbálovou muziku Kyničan.⁶⁹ Dle slov aktérů místních hodů se mu „do chasy během několika let podařilo dostat kus ‚pravého Brněnska‘ a udělat z verbuňku neodmyslitelnou

65 Slovo *verbiř* označuje tanečníka verbuňku. V kontextu *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* se v praxi používá alternativní označení *soutěž verbiří* nebo *verbiřská soutěž*. Pro lepší vizuální přehlednost textu je pojem dále používán bez kurzívy.

66 První přehlídka tanečníků slováckého verbuňku s vyhlášením divácké ankety o nejlepšího verbiře se v Moravských Knínicích konala už v roce 2012. V roce 2013 výkony verbiří v rámci samostatného kola poprvé hodnotila porota nominovaná Národním ústavem lidové kultury. Kvůli kritériu dodržení čistoty regionálního tanečního stylu definovaného pro sedm podoblastí Slovácka, mezi které Brněnsko nepatří, však bylo tanečníkům z Brna a okolí doporučeno přiklonit se k regionálnímu typu Hanáckého Slovácka, jež je jim nejbližší. V letech 2017 a 2018 byla soutěžní přehlídka v Moravských Knínicích deklarována jako první část regionálního kola pro region Hanácké Slovácko. Ve statutu soutěže z března 2024 již Brněnsko figuruje jako jedna z osmi oblastí, ve které se koná regionální kolo a pro kterou jsou zde ustanovena specifická pravidla týkající se akceptované podoby kroje a počtu postupujících do předkola soutěže. Tanečníci však stále prezentují hanácko-slovácký styl, „do budoucna lze v oblasti Brněnska předpokládat konstrukci samostatného tanečního stylu“, podobně jako se formovaly samostatné taneční styly na Uherskohradištsku a Uherskobrodsku, které byly ještě kolem roku 2000 vnímány odborníky jako styl jednotný. TETUROVÁ, Jarmila – BLAŽEK, Jan: Vývoj a současný stav lidového tance na příkladu slováckého verbuňku a obřadních obchůzek královniček. *Národopisná revue* 33, 2023, č. 1, s. 9; Statut Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku. *Mezinárodní folklorní festival Strážnice*. Dostupné z: <https://festivalstraznice.cz/soutez-verbiru/statut-souteze/#> (cit. 9. 12. 2025); Knínice na MFF Strážnice. *Obec Moravské Knínice*. Dostupné z: <https://www.moravskekninice.cz/kninice-na-mff-straznice> (cit. 8. 12. 2025). Informace byly porovnány s daty uvedenými ve výročních zprávách Národního ústavu lidové kultury z příslušných let a ověřeny prostřednictvím mailové komunikace přímo s Jarmilou Teturovou, tajemnicí Sboru lektorů a znalců slováckého verbuňku. Srov. VRTALOVÁ, Jarmila: Význam rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínicích na Brněnsku, c. d., s. 295; SCHALLENBERGEROVÁ, Veronika: Skákání hošiji láká. Verbuňk chtějí tančit také v okolí Brna. *Břeclavský deník*. Dostupné z: https://breclovsky.denik.cz/zpravy_region/skakani-hosiji-laka-verbunk-chteji-tancit-take-v-okoli-brna-20121213.html (cit. 9. 12. 2025).

67 VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 53; VRTALOVÁ, Jarmila: Význam rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínicích na Brněnsku, c. d., s. 295.

68 Poprvé se zúčastnil v roce 2008, kdy byl zvolen vítězem poroty seniorů. V letech 2018 a 2019 se stal vítězem ankety diváků a díky tomu postoupil až do finále. Martin Kšica (nar. 1983); výzkum 9. 12. 2025; Přehled vítězů verbiřské soutěže. *Mezinárodní folklorní festival Strážnice*. Dostupné z: <https://festivalstraznice.cz/soutez-verbiru/prehled-vitezuv-verbirske-souteze/> (cit. 9. 12. 2025).

69 Martin Kšica (nar. 1983); výzkum 9. 12. 2025.

Obr. 4. Verbuňk stárků v nedělním programu. Moravské Knínice, 1995. Rodinný archiv respondentky.

součástí Moravských Knínic.⁷⁰ Dodnes je aktivní především jako organizátor seminářů pro verbíře, samotného regionálního kola i dalších folklorních akcí, ale také jako člen *Sboru lektorů a znalců slováckého verbuňku*, poradního orgánu při *Soutěži o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku*.⁷¹

Součástí regionálního kola verbířské soutěže, významné události, díky které mnozí vnímají Moravské Knínice jako pomyslné centrum brněnského verbuňku, bývá vystoupení verbířů z různých částí Slovácka, ale také několika párů z místní chasy, jež je oficiálně sdružená pod spolkem Kyničan.⁷² Za tímto účelem nacvičují a prezentují tanečníci ve spolupráci s CM Kyničan pásma písní a tanců z Brněnska. Zástupci chasy se postupně snaží brněnské tance dostat

70 Kyničan. *Linktr.ee*. Dostupné z: <https://linktr.ee/kynican> (cit. 9. 12. 2025).

71 Martin Kšica (nar. 1983); výzkum 9. 12. 2025.

72 Spolek Kyničan byl založen v roce 2012 primárně za účelem pořádání hodů, soutěže verbířů a dalších kulturních akcí. Spolek svůj účel oficiálně definuje jako: „a) Udržování a rozvoj kulturních, společenských, folklorních a popř. sportovních akcí; b) Výchovy mládeže k zájmu o místní lidové tradice, kroje, tance a zpěv; c) Reprezentace obce Moravské Knínice a Mikroregionu Kuřimka“. Kyničan, z.s. *Veřejný rejstřík a Sbirka listin*. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=788300&typ=UPLNY> (cit. 9. 12. 2025).

i do nedělního odpoledního programu markétských hodů, během kterého se prezentuje jak chasa, tak několik skupin krojovaných dětí. Zatím se podařilo začlenit jednoduché regionální tance právě do pásem dětí, respondentka však popisuje, že v případě samotné chasy není zavedení podobných změn tak snadné, a proto prozatím zůstává předvedení české nebo *moravské besedy*.⁷³ Jako důvod uvádí postoj aktuálních zástupců starší generace, kteří jsou na představení *besedy* zvyklí a její zrušení by nemuseli přijmout, ale také problémy spojené s náročností sestavení a nacvičení nových pásem tanců z Brněnska ve větším počtu členů chasy. Současně uvádí, že se v poslední době podařilo prosadit změnu v rámci sobotní hodové zábavy, kdy se dříve předváděla *beseda*. Tento bod programu byl zcela vypuštěn, čímž vzniklo více prostoru pro samotnou taneční zábavu.⁷⁴

Během volné zábavy se zde zatím párové tance z Brněnska v podstatě nevyškytují. Kromě polky a valčíku tančí především tance slovácké, zmiňovaný verbuňk, ale i dosud ne zcela jasně typologicky ukotvené novotvary *dívčích koleček*.⁷⁵ Hlavním projevem místní doložené taneční tradice zůstávají *brněnská kola*, jak potvrzují i slova respondentky: „Mezi tím vším, když zrovna nehraje dechovka, tak děláme brněnský kola, což je tady taková nejdoloženější věc, že prostě chodíme do kolečka a zpíváme. [...] To je vlastně asi taková jediná vyloženě naše věc, kterou tam jako takhle na té zábavě máme.“⁷⁶ Její následující výrok odhaluje napětí mezi touhou vztáhnout se k místní tradici a nenaplněným očekáváním estetické či zábavní hodnoty. „Jednu dobu jsem měla tendenci najít si něco našeho, tady na Brněnsku, co bych si jako oblíbila, co by bylo takový to hezký. Ale přijde mi, že možná s tím jenom zatím neumíme pracovat, ale že tady máme docela nudný věci.“⁷⁷ Neznalost, absence vhodných materiálů nebo právě neuspokojivá práce s nimi mohou být důvody k přejímání a osvojování „cizích“ kulturních prvků.

73 Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023. *Besedy* označují taneční suity, které byly od 19. století sestavovány jako salonní tance městské společnosti. Vychází z lidových písní a tanců, ale jsou upraveny na způsob společenského tance čtverylka, tančí se v „kolonách“ o čtyřech párech postavených v kříži naproti sobě. V průběhu 20. století se rozšířily do venkovského prostředí, můžeme říct, že v některých oblastech (jako např. na Brněnsku) zlidověly a staly se integrální a živou součástí etnokulturních tradic. BROUČEK, Stanislav – JERÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, c. d., s. 46; VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 105–106.

74 Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023.

75 Kromě *dívčích koleček* při verbuňku i samostatná specifická forma, která bývá akterý hodů i širšího folklorního dění označovaná jako (*moravské*) *karičky*. Srov. HRBÁČKOVÁ, Anežka: *Folklorní mejdlo: současný folklorismus v Praze*. Magisterská diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie, 2017; VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 102–105.

76 Tamtéž.

77 Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023.

Na příkladu Moravských Knínic můžeme sledovat postupný posun od obecné podoby hodů bez hlubší vazby na tradiční hodnoty, přes adaptaci slováckých prvků v rámci procesu obnovy hodové tradice a tím i možné vztahování se k širšímu folklornímu odkazu jihovýchodní Moravy, až po hledání vlastní regionální identity založené na příslušnosti k regionu Brněnska. Tyto proměny je nutné chápat nejen jako důsledek individuálních iniciativ a impulsů uvnitř místní chasy, ale také v kontextu širších vztahů a interakcí především se zástupci Slovácka, s nimiž jsou kníničtí v častém kontaktu a jejichž postoje a hodnocení pro ně představují důležitý referenční význam.

Vyjadřování identity se tak ukazuje jako součást dynamického a dialektického procesu vyjednávání, který zde probíhá jak v rovině lokální praxe, tak na úrovni regionální. Situace konfliktu se promítá rovněž do institucionalizované roviny, jak můžeme sledovat v kontextu soutěže verbířů. Účast soutěžících hlásících se k regionu Brněnska byla problematizována, což vedlo k tlaku na vymezování regionálních hranic, zejména vůči nejbližšímu subregionu Hanáckého Slovácka. Tento příklad tak dobře ilustruje to, o čem hovoří Eriksen,⁷⁸ totiž že identita není pouze otázkou sebeurčení, ale také nezbytné míry uznání ze strany okolí.

Taneční vystoupení chasy jako prostor pro formování lokální identity

Ve všech sledovaných lokalitách byla zaznamenána určitá forma tanečního vystoupení, jímž se prezentovala celá chasa nebo alespoň její část. Tyto výstupy bývají často součástí hlavní hodové zábavy a představují důležitý bod jejího programu. Třeba v Moravských Knínicích však od tohoto zvyku upustili, jelikož představení chasy ubíralo prostor pro volnou taneční zábavu, hlavní podstatu večera, a vyhradili pro taneční vystoupení chasy i krojovaných dětí nedělní odpoledne. Stárci se tancem prezentují i při dalších příležitostech hodového dění, například v průvodu při vyzvedávání stárek nebo hodového práva, kdy jednotlivá zastavení doprovází jasně strukturovaná, ale i víceméně spontánní hudební, pěvecké i taneční projevy. Předem připravená vystoupení chasy jsou ideálním prostředkem, kterým mohou její členové v čele se svými stárky ovlivnit způsob, jakým budou svoji komunitu prezentovat navenek. V rámci procesu příprav a zkoušení navíc vzniká důležitý neformální prostor pro socializaci a upevnění soudržnosti daného společenství.

Taneční vystoupení také vytváří možnost pro uplatnění vlastní kreativity a zavádění inovativních prvků. Míra takových zásahů je ovlivněna celkovou ukotveností místní hodové tradice. Například respondentka z Kyjova komentuje vliv silné sociální kontroly, která neumožňuje téměř žádné zásahy ani ve zdánlivě nedůležitých detailech: „Musím říct, že Kyjov je fakt jako tradiční a prostě holka se

78 ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*, c. d., s. 59 a 118-121.

postaví doprava a bude stát vpravo, neexistuje, že bude stát vlevo. [...] Že jsou některé věci prostě určené a přes ty nejede vlak. Na ostatních hodech jsem si všimla, že to tak není, že je to takové free, na volno, tolik se to neřeší.⁷⁹ Od stárků i ostatních členů chasy se očekává, že budou tančit, ovšem hlavně v rámci volné zábavy, a to dle místní taneční tradice, nebo při dílčích formalizovaných, až ritualizovaných okamžicích, jež mají jasnou strukturu a pravidla (např. tanec při vyzvedávání stárky). S tanečním vystoupením chasy jako takovým se zde setkáváme v podstatě jen na konci sobotního průvodu, kdy se přinejmenším více než třicet let tančí *hlucké sedlcké*. Respondentka popisuje, že už ani generace její maminky neví, proč se při této příležitosti tančí tanec z Hluku, a ne třeba *kyjovská skočná* nebo *milocké slovenské* z přilehlých Milotic, které by lépe vyjadřovaly příslušnost k oblasti Kyjovska.⁸⁰

Výrazně volnějším pole působnosti mají stárci v Mařaticích, kde každoročně připravují a předvádí pásmo regionálních tanců, tzv. *hodové* či *mařacké tanečky*. Ty představují očekávaný bod programu hlavní hodové zábavy, ve kterém se prezentuje celá aktuální chasa. Za tvorbu i nacvičení choreografie společného vystoupení celé chasy zodpovídají dva stárkovské páry, jež tak mají možnost do tvorby *tanečků* promítnout své osobní zkušenosti, motivace i estetické preference, ovšem jen v rámci určitých mezí. Vybírají z víceméně ustálené škály tanců charakteristických pro Uherskohradištsko a přilehlé oblasti,⁸¹ sekvence kroků a figur i prostorové uspořádání již vytváří sami, drží se však ověřených modelů. Jednotlivé kombinace jsou často až technicky poskládané za sebe, náš respondent je až nevybíravě označuje jako „výmysl, slátaninu různých tanečních prvků“.⁸² Využívání jednoduchých, pravidelných struktur a geometrických útvarů je důležité také proto, aby se sestavu mohli snadno naučit i méně zdatní tanečníci. Choreografický styl částečně vychází ze způsobu práce zdejších folklorních souborů, což je přirozené, neboť řada členů chasy je zároveň aktivní právě ve folklorním hnutí. Někdy bývají tanečníci ze souborů přizváni na pomoc při sestavení nových *tanečků*, někdy se také zopakuje již dříve vytvořená sestava. *Mařacké tanečky* tak plní nejen reprezentační funkci vůči širší komunitě, ale stávají se prostředkem seberealizace stárků a potvrzením jejich příslušnosti k místnímu kulturnímu rámci.

Projevy invence a kreativity jsou patrné zejména v prostředí obnovených hodů na Brněnsku, které je v tomto ohledu značně flexibilní. Inovační vlivy se zde uplatňují nejen na úrovni jednotlivých kroků a jejich variací, ale také v rovině

79 Respondentka C (nar. 2003); výzkum 22. 11. 2023.

80 Tamtéž.

81 V roce 2023 *tanečky* sestávaly z tanců *čardáš*, *bílovské sedlcké* a *straňanské*, každá část trvala přibližně pět minut. Záznam *tanečků* z roku 2023 je k dispozici na YouTube. MITÁČKOVÁ, Marie: Hody Mařatic 2023. YouTube. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=PW5U_kxNfqA (cit. 12. 12. 2025).

82 Respondent B (nar. 2001); výzkum 10. 12. 2023.

celého repertoáru. Členové chasy v čele se svými stárky se nebojí zařazovat nové tance, často právě ve formě tanečních vystoupení, ale také vyřazovat produkce, jež se v očích aktérů, ale také místních či přespolních návštěvníků z různých důvodů neosvědčily. Na příkladu až neobvykle širokého repertoáru tanečních vystoupení chasy v Medláncích můžeme sledovat celkovou proměnu přístupu k hodové tradici.

Obnovené medlánecké hody měly a dosud částečně mají pověst „městských hodů“ ve smyslu méně hodnotných a na tradici založených, než jsou hody ve venkovském prostředí. Respondenti z řad aktuálních stárků tento stav opisují slovy „*chlastačka s diskotékou*“ nebo „*kyjovský kroje a pojďme se ožrat*“.⁸³ Tato skutečnost se však postupem času mění, jednotlivé generace stárků zavádí různé inovace, jejichž cílem je pozvednout kulturní úroveň této události a částečně tak napravit její *reputaci*.⁸⁴ První změny zaváděné přibližně koncem první dekády nového tisíciletí se tak týkaly třeba dodržování správného způsobu oblékání a nošení kyjovských krojů z půjčoven, výuky verbuňku a jeho zařazení do programu hodů ve formě vystoupení stárků, ale také sestavení nových tanečních čísel, která postupně doplnila předvedení *besed*.⁸⁵

První taková sestava vytvořená přímo členy chasy byla a dodnes je uváděna pod názvem *čardáš*.⁸⁶ Nejedná se však o párový tanec, neboť v pásmu tančí pouze dívky, a i když využívají párovou formu tance, hojně zapojují zejména kruhové a další chorovodové útvary, díky čemuž můžeme výsledný tvar zařadit spíše mezi ženské tance typu *karička*.⁸⁷ Čistě dívčí choreografii si tehdejší stárky sestavily pravděpodobně v reakci na nově zařazené představení verbuňku chlapeckou částí chasy. „*Moje teorie vzniku čardáše u nás je, že starší generace kluků začala tančit verbuňk, a holky se cítily odstrčený, že nemají něco vlastního, a řekly si: ‚Pojďme tančit čardáš!‘*“⁸⁸ V kontextu mužských a ženských tanců je patrné, že tancem může být výrazně komunikována také identita genderová.

Stejná generace stárků jen o pár let později⁸⁹ nacvičila tanec (*kyjovská*) *skočná* v choreografii pro šest párů. Motivace vycházela z prosté úvahy, že pokud chasa na hody obléká kyjovský kroj, měla by předvést i kyjovský tanec. Sestava je mezi aktéry hodů oblíbená, navíc v sobě nese určitou prestiž, jelikož je určena pouze pro omezený počet tanečníků, kteří jsou vybírání zejména podle zásluh

83 Respondent A (nar. 1999); výzkum 10. 1. 2024; Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023.

84 Tamtéž.

85 Zvyk předvádění *besed* v rámci hodového programu je běžně rozšířen v mnoha lokalitách Brněnska. V Medláncích bývají v podání chasy prezentovány dvě z trojice *besed* české, moravské a československé, třetí z nich pak předvádí nejstarší krojované děti. Tamtéž.

86 Poprvé byla uvedena pravděpodobně v roce 2009. Respondent F (nar. 1989); výzkum 18. 6. 2024.

87 Srov. VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*, c. d., s. 84 a 104.

88 Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023.

89 Nejspíše v roce 2012. Respondent F (nar. 1989); výzkum 18. 6. 2024.

Obr. 5. Stárky předvádí tanec čardáš. Brno-Medlány. Archiv Medlánecké chasy. Foto B. Teplanová, 2024.

i úrovně tanečních schopností.⁹⁰ Na základě prezentovaného výzkumu můžeme zatím jen polemizovat, nakolik se prostřednictvím kyjovského tance i kroje medláneckí stárky vnitřně vztahují k oblasti Kyjovska, nebo je vnímají spíše jako součást zdejších hodů a lokálně formované tradice. K objasnění této otázky by bylo třeba provést navazující podrobnější výzkum.

K záměrnému zpracování folklorního materiálu Brněnska se medlánecká chasa naplno dostala v roce 2023,⁹¹ kdy byly pro účely hodů vyhotoveny tři páry rekonstruovaných medláneckých krojů. Hlavním impulsem k vyhotovení nových krojových kompletů byla školní práce studentky Gymnázia Brno-Řečkovice Denisy Kuchtíčkové,⁹² která na základě dostupných zdrojů i pamětnických výpovědí popsala podobu medláneckého kroje z přelomu 19. a 20. století a zpracovala návrh pro zhotovení rekonstrukce ženského i mužského kompletu.⁹³ Myšlenku obnovení místního kroje procesně i finančně podpořil úřad městské části a ještě

90 Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023.

91 Tedy v roce, kdy bylo také realizováno pozorování prezentovaného výzkumu.

92 KUČHTÍČKOVÁ, Denisa: *Rekonstrukce medláneckého kroje*. Brno: Gymnázium Brno-Řečkovice, 2023. Práce vznikla v rámci programu Středoškolské odborné činnosti pod odborným vedením Mgr. Šárky Prokešové, kurátorky sbírky lidového umění Moravského zemského muzea – Etnografického ústavu.

93 Součástí práce je portfolio medláneckého kroje, které přibližuje jednotlivé oděvní součástky, včetně vhodného materiálu na jejich zhotovení.

téhož roku byly vyhotoveny a na hodech slavnostně uvedeny první tři páry stárků v medláneckých krojích.⁹⁴

V této souvislosti proběhla podobná úvaha jako v případě sestavení tance *kyjovské skočné* a páry oděné v medláneckém kroji reprezentující oblast Brněnska se představily s vlastním tancem z této oblasti. Ve spolupráci s tanečnicí, taneční pedagožkou a choreografkou Lenkou Fučíkovou (nar. 1991), jež sama byla několik let aktivní členkou medlánecké chasy, vybrali a nacvičili úpravu tance *kuničke*. Jedná se o figurální párový tanec zaznamenaný v Líšni, ve své zrekonstruované podobě pak v 90. letech zdokumentovaný a zveřejněný jako součást videoencyklopedie *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*.⁹⁵ Medlánečtí si jej vybrali jako zástupce taneční tradice Brněnska, z tohoto pohledu tanec naplňuje funkci reprezentační a do jisté míry také identifikační. Pro svoji neobvyklou formu, která vychází z napodobování koňského cválání,⁹⁶ naplňuje také funkci zábavní, což je pro další přenos, udržování a rozvoj tance i jím vyjadřované příslušnosti k oblasti Brněnska podstatné. Skrze *kuničke* chasa deklaruje svoji příslušnost k brněnskému regionu, ale do jisté míry také vkus, který naplňuje i potřeby návštěvníků: „*Lidem se to hrozně líbilo, nám se to líbilo. – Nám se to líbí. Je to super, baví mě to tančit.*“⁹⁷ Současně s rozšiřováním fondu medláneckých krojů se každým rokem rozšiřuje i počet tanečnicků prezentujících tento tanec během hodové zábavy. Společně se stárky oděnými v kyjovském kroji se účastní také ostatních vystoupení chasy (*besedy, čardáš*), kromě *kyjovské skočné*, ta zůstala vyhrazena šesti párům v kroji kyjovském.⁹⁸

Dynamické proměny posledních let ukazují, že skrze brněnský oděv i tanec se v Medláncích vědomě vztahují k oblasti Brněnska, jehož jsou z geografického hlediska součástí, což je logické, ovšem ne samozřejmé. Trvalost těchto změn prověří až čas. Avšak tím, že nejde pouze o zásahy v rovině tanečních projevů a změny jsou ukotvené v celkovém pojetí hodových slavností, zejména pak prostřednictvím nově pořízených krojů v méně flexibilní materiální rovině, můžeme předpokládat, že toto nové nasměrování vydrží, bude se dále upevňovat

94 V roce 2024 byly vyhotoveny další tři páry krojových kompletů, v roce 2025 další dva. Ostatní členové chasy stále odívají kroje kyjovské. Záměrem je časem pořídit dostatek medláneckých krojů pro celou chasu. Medlánecká chasa. Facebook. Dostupné z: https://www.facebook.com/profile.php?id=61573386091997&locale=sl_SI# (cit. 15. 12. 2025); Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023.

95 A.9. Kuničke z Líšně (rekonstrukce). *Lidová kultura*. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-9-kunicke-z-lisne-rekonstrukce/> (cit. 15. 12. 2025).

96 Odtud je také odvozen název tance z nářečního označení *kuničke – koničci*.

97 Respondent A (nar. 1999); výzkum 10. 1. 2024; Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023.

98 V důsledku pořízení dostatečného množství medláneckých krojů pro všechny stárkovské páry v letech 2024 a 2025 byl nakonec tanec kyjovská skočná z repertoáru a programu hodů zcela vypuštěn. Respondentka E (nar. 2003); výzkum 16. 4. 2026.

Obr. 6. Stárci v rekonstruovaných krojích předvádí tanec kuničke. Brno-Medlánky. Archiv Medlánecké chasy. Foto B. Teplanová, 2024.

a tříbit. Respondenti potvrzují, že aktuálně je záměrem obstat dostatek rekonstruovaných krojů pro všechny členy chasy,⁹⁹ lze tedy očekávat pokračování proměny tanečního repertoáru nejen v rovině prezentační, ale i participační.

Situace v Medláncích je příkladem hledání vlastní lokální identity na pozadí procesu transformace etnokulturní tradice. Tu formovaly generace stárků nejprve hlavně dle svého vlastního uvážení, ovlivněny obecnějšími trendy obnovených hodů, postupem času byl však jejich postoj poučenější díky zkušenostem jednotlivců z jiných lokalit nebo prostředí folklorního hnutí, ale také na základě konzultací s odborníky a získání ověřených informací. Veškeré zásahy však probíhaly veskrze intuitivně ve snaze „dělat to správně“ s ohledem jak na odborný pohled, tak na očekávání místní komunity. V této souvislosti je zajímavé sledovat, jak se nová vystoupení chasy nabalují na starší, podobně jako se nabalují jednotlivé vývojové vrstvy z pohledu typologie lidového tance. Postupné rozšiřování a precizování repertoáru chasy ukazuje, že nejde jen o vůli daných jednotlivců, ale že součástí celého procesu je širší komunita bývalých členů chasy i obyvatel obce

⁹⁹ Tamtéž.

a jejich identifikace se staršími vrstvami hodové tradice.¹⁰⁰ Taneční vystoupení tak vytváří živý prostor, kde je prostřednictvím volby repertoáru a jeho interpretace vyjadřována a prezentována lokální i regionální identita.

Shrnutí

Jednotlivé příklady tanečních projevů na současných hodových slavnostech na Brněnsku a Slovácku ukazují, že tanec není jen pasivně přejímanou současně udržované tradice, ale že může fungovat jako aktivní nástroj vyjednávání lokální a regionální příslušnosti. Na základě komparativního přístupu můžeme říct, že vazba mezi tancem a teritoriální identitou je ve všech sledovaných lokalitách zřetelná, ovšem projevuje se odlišnými způsoby. Schematicky můžeme tyto odlišnosti vymezit pomocí etnochoreologických kategorií prezentačního a participačního tance.¹⁰¹ Přestože se v terénu tyto roviny často prolínají a nelze je chápat jako striktně oddělené protiklady, představují užitečný analytický rámec, který může pomoci vystihnout hlavní rozdíly mezi sledovanými lokalitami. Umožňuje nám nahlížet tanec nejen jako prostředek reprezentace identity navenek, ale především jako situační a tělesně zakotvený proces, skrze nějž je identita zakoušena, vyjednávána a potvrzována v konkrétních sociálních kontextech.

Vcelku přirozeně jsou projevy regionální identity nejvíce pozorovány a analyzovány ve vztahu k regionálním tancům. Na Slovácku mohou tyto lidové tance nabývat významu určitého symbolu dané lokality či regionu – jako např. *kyjovská skočná* v Kyjově, (*bílovské*) *sedlcké* v Uherském Hradišti nebo slovácký verbuňk charakteristický pro celou oblast Slovácka. Na hodech se vyskytují zejména v participační rovině spontánně až s určitou samozřejmostí v rámci volných tanečních zábav. Můžeme je chápat jako výraz hluboce ukotvené regionální taneční tradice a tím i regionální kulturní identity.

Se záměrem reprezentace obce, potažmo regionu se s nimi můžeme setkat i v rovině prezentační, například ve formě *mařackých tanečků*. Jejich podoba je sice variabilní, leč stále pevně ukotvená v místní tradici, která je z dlouhodobého hlediska definována také aktivitami folklorního hnutí. O vlivu folklorismu na podobu lidového tance na příkladu tance *kyjovská skočná* pojednává Markéta

100 Respondenti z Medlánek o nespokojenosti starších obyvatel s nejnovějšími zaváděnými změnami hovořili jen velmi obecně. Mezigenerační konflikty podnětené inovačními snahami současných chas se samozřejmě netýkají jen tanečních projevů. Konkrétní příklad rodinného rozkolu na základě obnovení kroje v obci Chudčice třeba popisuje DRASTIL, Petr: Oděv jako způsob vyjádření identity: příklad kyjovského kroje v aglomeraci města Brna, c. d., s. 432-433.

101 Participační tanec chápeme ve smyslu „social dance“, tance pro zábavu, označuje jej jako „tanec k tančení“ (*dance to be done*), u kterého je kladen důraz na proces a vnitřní prožitek tanečníka. Naopak u tance prezentačního je hlavním záměrem jeho výsledná podoba, je důležité, jak tanec vypadá zvenku, jedná se především o „tanec ke sledování“ (*dance to be seen*). NAHACHEWSKY, Andriy: Participatory and Presentational Dance as Ethnochoreological Categories, c. d., s. 1-2.

Vašulková.¹⁰² Popisuje, jak tanec, který je dnes vnímán jako jeden ze symbolů Kyjovska, téměř upadl v zapomnění, ovšem právě vlivem rostoucího folklorního hnutí byl po druhé světové válce postupně začleněn nejprve do repertoáru kyjovských souborů a posléze se vrátil do svého původního prostředí, v lehce pozměněné, aktualizované podobě.¹⁰³

Možná se v podobné fázi obnovy a renesance jako *kyjovská skočná* v polovině 20. století dnes nachází folklor Brněnska. Kromě folklorních souborů jej do „původního prostředí“, respektive do participační roviny postupně vrací námi sledované chasy. Zatím se na Brněnsku s regionálními tanečními projevy, skrze které se aktéři hodů vztahují ke svému regionu, setkáváme především prostřednictvím rozmanitých vystoupení chas, tedy v rovině prezentační. Jedním z důvodů, proč se zejména s párovými brněnskými tanci nesetkáváme při taneční zábavě, je skutečnost, že tyto tance nejsou dosud dostatečně zakotvené v obecném povědomí, lidé je neznají a neumí, tudíž si je zkrátka nemohou zatančit. Nejvýraznější výjimku, která se objevuje především v rovině participační, někde však i ve výhradním provedení chasy jako prezentace návštěvníkům, představují *brněnská kola*. V některých lokalitách jsou *kola* chápána jako vrcholný taneční projev oblasti Brněnska, s nímž se dokáží stárci ztotožnit. Jiní respondenti se však vyjádřili, že snad i pro jednoduchost jejich formy nevnímají *kola* jako projev, který by dostatečně naplňoval funkci zábavní, estetickou, tudíž ani identifikační.¹⁰⁴

Možná právě proto některé chasy hledají nové prostředky vyjádření nejen vlastní identity, ale také uměleckých či sociálních hodnot. Uplatňují vlastní kreativitu, intuitivně čerpají ze svých představ a zkušeností často ovlivněných moderní taneční kulturou, ale obrací se také ke zdrojům starší brněnské taneční tradice, nebo ke kulturním prvkům sousedních oblastí. Specifický příklad hledání brněnské identity na základě slováckého verbuňku přinesl vhléd do situace, v níž se formování regionální identity odehrává v konfrontaci s etablovanými regionálními rámci a jejich mírou uznání. Rozbor proměn tanečního repertoáru chasy v Medláncích zase ukázal, jak může rekonstrukce krojů vést k rekonstrukci tanečních projevů a naznačil, jak může transformace etnokulturních tradic souviset s procesy formování kolektivní identity. Zkoumání vztahu mezi taneční praxí, tradicí a vyjadřováním identity však představuje komplexní etnologickou otázku, kterou poznatky této studie nemohou vyčerpát, mohou k ní však přispět dílčími empirickými postřehy.

Lidový tanec představuje vhodné pole pro sledování jak zakořeněných, tak proměnlivých procesů souvisejících s vyjadřováním a utvářením identity.

102 VAŠULKOVÁ, Markéta: Vliv folklorismu na současnou podobu tance (na příkladu tance skočná na Kyjovsku). *Folia Ethnographica* 57, 2023, č. 1, s. 39–52.

103 Tamtéž.

104 Někteří respondenti z lokalit, které nejsou přímo zahrnuty v prezentovaném výzkumu, dokonce ani nepovažují *kola* za tanec jako takový.

V kontextu hodových slavností taneční projevy odrážejí kontinuitu i proměny etnokulturní tradice a umožňují nahlížet, jakým způsobem jsou tradiční prvky v současnosti aktualizovány, reinterpretovány a kombinovány s inovativními přístupy. Právě tato flexibilita činí tanec specifickým výrazovým prostředkem, který může citlivě reagovat na měnící se sociální a kulturní okolnosti.

Literatura

- ANTHIAS, Floya: Identity and Belonging: Conceptualizations and Reframings through a Translocational Lens. In: Davis, Kathy – Ghorashi, Halleh – Smets, Peer (eds.): *Contested Belonging: Spaces, Practices, Biographies*. Bingley: Emerald Publishing, 2018, s. 137–160.
- BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta, 2007.
- ČEVELA, Jiří: Typy herních příležitostí cimbálových muzik na Slovácku. *Česky lid* 112, 2025, č. 4, s. 443–461. <https://doi.org/10.21104/CL.2025.4.03>
- DRÁPALA, Daniel – PAVLICOVÁ, Martina: Etnografická rajonizace: úvahy nad jejím historickým vývojem a smyslem současné existence. *Národopisná revue* 24, 2014, č. 3, s. 171–188.
- DRASTIL, Petr: *Obnovené hody v obcích Domašov, Hvozdec a Javůrek*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2022.
- DRASTIL, Petr: Oděv jako způsob vyjádření identity: příklad kyjovského kroje v aglomeraci města Brna. *Česky lid* 112, 2025, č. 4, s. 417–442. <https://doi.org/10.21104/CL.2025.4.02>
- DUNDES, Alan: Defining Identity through Folklore (Abstract). *Journal of Folklore Research* 21, 1984, č. 2–3, s. 149–152.
- ERIKSEN, Thomas Hylland: *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012.
- GRAU, Andrée: *South Asian Dance in Britain: Negotiating Cultural Identity through Dance*. Leverhulme Research Grant F/569/D. London: Roehampton University of Surrey, 1999–2001.
- HOLUBOVÁ, Kateřina: Koncept identity na poli sociologické teorie. *AUC Philosophica et Historica* 2016, č. 2, s. 31–49.
- HRBÁČKOVÁ, Anežka: *Folklorní mejdlo: současný folklorismus v Praze*. Magisterská diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie, 2017.
- JANEČEK, Petr (ed.): *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011.
- JELÍNKOVÁ, Zdenka: *Lidový tanec na Brněnsku v zrcadle dobových dokumentů*. Brno: Kulturní a informační centrum města Brna, 1992.

- KŘÍŽOVÁ, Alena: Obnova krojů v brněnských městských částech. *Národopisný věstník* XLI (83), 2024, č. 2, s. 20–33. <https://doi.org/10.59618/NV.2024.2.02>
- KUCHTÍČKOVÁ, Denisa: *Rekonstrukce medláneckého kroje*. Brno: Gymnázium Brno-Řečkovice, 2023. Rkp. Středoškolská odborná činnost.
- KUMINKOVÁ, Eva: *Tradice – proměny – identita: lidový oděv a tanec na Valašsku jako zdroje inspirace*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.
- LOZOVIUK, Petr: Etnická indiference a její reflexe v etnologii. In: Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek (eds.): *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identity: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 162–197.
- NAHACHEWSKY, Andriy: Participatory and Presentational Dance as Ethnochoreological Categories. *Dance Research Journal* 27, 1995, č. 1, s. 1–15.
- PALEČEK, Martin: Identita – podivný pojem. *AntropoWebzin*, 2008, č. 1, s. 62–71.
- STAVĚLOVÁ, Daniela: *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: doudebská masopustní koleda: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2008.
- TETUROVÁ, Jarmila: Verbuňk v Žatčanech na Brněnsku v současném kulturně-spoločenském kontextu. *Národopisná revue* 22, 2012, č. 4, s. 275–279.
- TETUROVÁ, Jarmila – BLAŽEK, Jan: Vývoj a současný stav lidového tance na příkladu slováckého verbuňku a obřadních obchůzek královniček. *Národopisná revue* 33, 2023, č. 1, s. 3–17.
- TURČANOVÁ, Barbora: *Od ľudovej piesne k popmusic: moravská dychová hudba ako predmet výskumu premien hudobného vkusu*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2024.
- TURINO, Thomas: *Music as Social Life. The Politics of Participation*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2008.
- VARAUSOVÁ, Anna: *Taneční projevy na současných hodových slavnostech (na příkladu Brněnska)*. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2025.
- VAŠULKOVÁ, Markéta: Vliv folklorismu na současnou podobu tance (na příkladu tance skočná na Kyjovsku). *Folia Ethnographica* 57, 2023, č. 1, s. 39–52.
- VEČERKOVÁ, Eva: *Posvícení a hody v Čechách a na Moravě*. Praha: Vyšehrad, 2023.
- VRTALOVÁ, Jarmila: Význam rozšíření slováckého verbuňku v Moravských Knínících na Brněnsku. *Národopisná revue* 21, 2011, č. 4, s. 293–297.
- VRTALOVÁ, Jarmila: Ženské taneční projevy při verbuňku. *Národopisná revue* 20, 2010, č. 4, s. 290–291.

Internetové zdroje

- A.9. Kuničke z Lišně (rekonstrukce). *Lidová kultura*. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-9-kunicke-z-lisne-rekonstrukce/> (cit. 15. 12. 2025).
- Knínice na MFF Strážnice. *Obec Moravské Knínice*. Dostupné z: <https://www.moravskekninice.cz/kninice-na-mff-straznice> (cit. 8. 12. 2025).
- Kostel sv. Martina a město Kyjov – Území s archeologickými nálezy. *Státní archeologický seznam ČR*. Dostupné z: <https://isad.npu.cz/kostel-sv-martina-a-mesto-kyjov-31289> (cit. 12. 10. 2025).
- Kyjov, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje. *Noc kostelů*. Dostupné z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/1222/> (cit. 12. 10. 2025).
- Kyničan. *Linktr.ee*. Dostupné z: <https://linktr.ee/kynican> (cit. 9. 12. 2025).
- Kyničan, z. s. *Veřejný rejstřík a Sbirka listin*. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=788300&typ=UPLNY> (cit. 9. 12. 2025).
- Medlánecká chasa. *Facebook*. Dostupné z: https://www.facebook.com/profile.php?id=61573386091997&locale=sl_SI# (cit. 15. 12. 2025).
- MITÁČKOVÁ, Marie: Hody Mařatice 2023. *YouTube*. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=PW5U_kxNfqA (cit. 12. 12. 2025).
- Přehled vítězů verbířské soutěže. *Mezinárodní folklorní festival Strážnice*. Dostupné z: <https://festivalstraznice.cz/soutez-verbiru/prehled-vitezu-verbirske-souteze/> (cit. 9. 12. 2025).
- SCHALLENBERGEROVÁ, Veronika: Skákání hošíjí láká. Verbuňk chtějí tančit také v okolí Brna. *Břeclavský deník*. Dostupné z: https://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/skakani-hosiji-laka-verbunk-chteji-tancit-take-v-okoli-brna-20121213.html (cit. 9. 12. 2025).
- Slovácký verbuňk. *Národní ústav lidové kultury*. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/2017/01/22/slovacky-verbunk-2/> (cit. 18. 9. 2024).
- Statut Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku. *Mezinárodní folklorní festival Strážnice*. Dostupné z: <https://festivalstraznice.cz/soutez-verbiru/statut-souteze/#> (cit. 9. 12. 2025).

Respondenti

- Kšica, Martin (nar. 1983); výzkum 9. 12. 2025.
- Respondent A (nar. 1999); výzkum 10. 1. 2024.
- Respondent B (nar. 2001); výzkum 10. 12. 2023.
- Respondentka C (nar. 2003); výzkum 22. 11. 2023.
- Respondentka D (nar. 1996); výzkum 29. 11. 2023.
- Respondentka E (nar. 2003); výzkum 10. 1. 2023 a 16. 4. 2026.
- Respondent F (nar. 1989); výzkum 18. 6. 2024.